

Elina Kähö ja Juha Leppämäki

AINEISTOVÄLITYKSEN KEHITTÄMINEN HELSINGIN YLIOPISTON KIRJASTOSSA

Helsingin yliopiston kirjasto uusi kirjastojärjestelmän kesällä 2020 ja käyttöön otettiin Ex Libriksen Alma-alustapalveluratkaisu. Uusi järjestelmä mahdollistaa kirjastopalveluiden kehittämisen digitaalisten palveluiden ehdoilla. Myös aineistonvälitys haluttiin tuoda osaksi kirjaston digitaalisia palveluita.

Helsingin yliopiston kirjasto käynnisti maaliskuussa 2021 aineistovälityksen eli kaukopalvelun kehittämistehtävän. Käytössä olleet työvälineet olivat tulleet elinkaarensa loppuun, ja aineistovälityksen työprosesseja haluttiin yhtenäistää hyödyntäen Alman mahdollisuuksia.

Ennen kehittämistehtävän aloitusta pyyntöjen lähettämistä ja vastaanottamista Alma-kirjastojen välillä testattiin Helsingin, Turun, Tampereen ja Oulun yliopiston kirjastojen välillä. Perusprosessi eli pyynnöt, niihin vastaaminen ja torjuminen sekä artikkelien ja lainojen lähettäminen ja vastaanottaminen osoittautuivat testeissä toimivaksi.

Helsingin yliopiston kirjaston kaukopalvelutiimi käsittelee vuosittain noin 3 000–4 000 kaukopalvelutoimitusta. Ennen kehittämistehtävää pyyntöjä vastaanotettiin useilla eri lomakkeilla ja pyyntöjä hallinnoitiin erillisellä järjestelmällä. Eri osat eivät kommunikoineet keskenään tai kirjastojärjestelmän kanssa, minkä vuoksi tietoja oli kopioitava manuaalisesti järjestelmästä toiseen.

Aineistovälitys Almassa

Alma sisältää kaukopalvelutoimintoja Resource Sharing (RS) -osiossa. Alma pystyy kommunikoimaan useiden protokollien, kuten ISO 18626, avulla muiden samoja protokollia käyttävien kirjastojärjestelmien tai kaukopalveluohjelmistojen kanssa. Näin Alma pystyy lähettämään ja vastaanottamaan kaukolaina- ja artikkelipyynnöitä suoraan järjestelmästä järjestelmään. Vaihtoehtoisesti Alma pystyy lähettämään pyynnöt ja muut kaukopalveluun liittyvät viestit sähköpostitse.

Alman Resource Sharing on konfiguroitavissa siten, että prosessin eri vaiheet kuten kirjan tai artikkelin paikantaminen, tilauskirjaston valinta ja pyynnön lähettäminen on mahdollista automatisoida, jos niin halutaan tehdä. Kirjaston kokoelmia pystyy rajaamaan kaukopalvelun piiriin tai sen ulkopuolelle.

Kehittämistehtävän eteneminen – mikä muuttui työprosesseissa?

Suomessa kaukopalvelu on nojanut vahvasti sähköpostiin, joten käyttöönotto toteutettiin sähköpostiprotokollaa hyödyntäen. Tarkoituksena on mahdollisuuksien mukaan ottaa tulevaisuudessa käyttöön kehittyneemmät protokollat.

Alman RS-osiossa kirjastot, jotka tilaavat ja joilta tilataan aineistoa esiintyvät asiakastietueista erillisinä partnereina. Kehitystehtävän osana Almaan luotiin partneritietueet kirjastojärjestelmässä ja kaukopalveluohjelmistossa olevien asiakastietueiden pohjalta. Tässä hyödynnettiin Alman rajapintoja.

Alman RS-osiossa on erilliset työnkulut tilaavalle ja lähettävälle kaukopalvelulle. Sekä tilaavalle että lähettävälle kaukopalvelulle on oma työjononsa, josta kaukopalvelun työntekijät poimivat pyyntöjä käsiteltäväksi. Pyyntönsä status päivittyy sitä mukaa, kun pyynnön käsittely etenee.

Tilattavasta aineistosta Alma luo väliaikaisen bibliografisen tietueen ja niteen, jonka sijainti on kaukopalveluosasto. Tämä mahdollistaa kaukolainaniteen lainaamisen asiakkaalle Almassa.

Alman Analytics-osioista on mahdollista hakea raporteilla kaukolainojen tiedot tilastointia ja laskutusta varten. Myyntilaskutuksen kehittäminen oli jatkokehitysprojektina varsinaiselle kehittämistehtävälle, ja vuoden 2022

Kaukolaina näkyy asiakkaan lainatiedoissa kuten muutkin lainat, ja asiakas pystyy tekemään uusintapyynnön itsepalveluna. Asiakas pystyy myös perumaan tilauksen, mikäli sitä ei vielä ole käsitelty.

aikana siirrytään myös kaukopalvelun laskutuksen suhteen Alma-aikaan. Myyntilaskutuksen kehittämisessä huomioidaan mm. Alman automaatiomahdollisuudet ja kehittämistyötä on tehty yhdessä yliopiston taloushallinnon kanssa.

Kehittämistehtävän eteneminen – mikä muuttui asiakkaille?

HELKA-kirjastojen asiakaskäyttöliittymä on Ex Libriksen Primo VE. Primon kaukopalvelulomake on suoraan yhteydessä Alman RS-osioon. Lomakkeella tehdyt pyynnöt tulevat käsiteltäväksi Alman tilaavan kaukopalvelun työjonoon. Tämä mahdollistaa asiakaslähtöisen kaukopalvelun, jossa henkilöasiakas voi tehdä kaukopalvelupyynnön esimerkiksi suoraan kirjastotietokannasta löytämästään viitteestä. Asiakas voi myös hakea artikkelin tiedot lomakkeelle DOI- tai PMID-tunnuksen perusteella.

Tilauksen jälkeen asiakas pystyy seuraamaan kaukolainapyyntönsä käsittelyn etenemistä asiakastiedoissaan.

Kaukolaina näkyy asiakkaan lainatie-
doissa kuten muutkin lainat, ja asia-
kas pystyy tekemään uusintapynnön
itsepalveluna. Asiakas pystyy myös pe-
rumaan tilauksen, mikäli sitä ei vielä
ole käsitelty.

Primon kaukopalvelulomaketta voi
muokata vain rajallisesti, mutta perus-
muodossaan sen ominaisuudet ovat
riittävät pyyntöjen vastaanottamiseen
henkilöasiakkailta, mukaan lukien las-
kutustiedot tapauksissa, joissa oppiaine
maksaa kaukopalvelumaksun.

Lähtävän kaukopalvelun tilauksil-
le ei ollut valmista lomaketta, joten osa-
na kehittämistehtävää luotiin Alman
rajapintoja hyödyntävä lomake, jonka
kautta kirjastot ja tietopalvelut voivat
tehdä kaukopalvelutilauksia Helsingin
yliopiston kirjaston kokoelmista. Lo-
make lähettää pyynnöt suoraan Alman
lähtävän kaukopalvelun työjonoon.
Sopimusasiakkaille tehtiin erityiset sa-
maa rajapintaa käyttävät lomakkeet.

Tulevaisuus

Kehittämistehtävä eteni suunnitellusti
ja Alman RS-toiminto otettiin kirjastos-

sa syyskuussa 2021. Vanhat lomakkeet
korvattiin uusilla ja ohjeistus asiak-
kaille uudistettiin. Viimeisen puolen
aikana on tehty täsmennyksiä työn-
kulkuihin ja Alman asiakaskirjeisiin.
Vuoden 2021 loppuun mennessä oli
käsitelty jo yli tuhat kaukopalvelupyyn-
töä Almassa.

Vuonna 2022 erityisenä kiinnos-
tuksen kohteena on Varastokirjaston
AIRUT-hanke, jossa tavoitteena on asia-
kastoimisen Varastokirjastotilauksen
toteuttaminen. Helsingin yliopiston
kirjastoa kiinnostaa Alman Resource
Sharingin kytkeminen suunniteltuun
palveluun siten, että asiakkaan Helkas-
sa tekemä pyyntö etenisi automatisoi-
dusti Varastokirjaston järjestelmään.

Muita tulevaisuuden mahdolli-
suuksia ovat pyyntöjen käsittelyn eri
vaiheiden automatisointi sekä siirtymi-
nen ISO 18626 -protokollan hyödyn-
tämiseen niin, että pyynnöt siirtyisivät
suoraan kirjastojärjestelmästä toiseen
sähköpostiviestien sijaan. Kirjasto on
myös kiinnostunut artikkelinvälitys-
palveluiden kuten Get It Now'n kyt-
kemisestä Alman RS-osioon. ❖

Kirjoittajat

ELINA KÄHÖ
Helsingin yliopiston kirjasto
elina.kaho@helsinki.fi

JUHA LEPPÄMÄKI
Helsingin yliopiston kirjasto
juha.leppamaki@helsinki.fi